

ЈУЖНОСЛОВЕНСКИ ФИЛОЛОГ

ПОВРЕМЕНИ СПИС

ЗА СЛОВЕНСКУ ФИЛОЛОГИЈУ И ЛИНГВИСТИКУ

УРЕЂУЈЕ

А. БЕЛИЋ

УЗ

СТАЛНУ САРАДЊУ

г. г. А. МЕЈЕ-А, проф. Collège de France, А. СТОЈИЋЕВИЋА, проф. Унив. у Љубљани, К. НИЧА, проф. Унив. у Кракову, † Љ. СТОЈАНОВИЋА, акад. у Београду, М. РЕШЕТАРА, б. проф. Унив. у Загребу, О. ХУЈЕРА, проф. Унив. у Прагу, Р. НАХТИГАЛА, проф. Унив. у Љубљани, СТ. ИВШИЋА, проф. Унив. у Загребу, СТ. М. КУЉБАКИНА, проф. Унив. у Београду, ФР. ИЛЕШИЋА, проф. Унив. у Загребу, ФР. РАМОВША, проф. Унив. у Љубљани и Х. БАРИЋА проф. Унив. у Београду

КЊИГА IX

ШТАМПАЊЕ ОВЕ КЊИГЕ ПОТПОМОГНУТО ЈЕ ИЗ ЗАДУЖБИНЕ
д-ра ЉУБ. РАДИВОЈЕВИЋА С. К. АКАДЕМИЈЕ

ДРЖАВНА ШТАМПARIЈА
КРАЉЕВИНЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ
БЕОГРАД, 1930

1. СТ.-СЛОВ. СЕДМЪ И СЕДМЬ.

Одавно је запажено да се сугласничка група *-дм-* у овим бројевима не слаже са прасловенском фонетиком у којој су слогови били отворени, као што то и за ову групу показују облици *datъ*: *datъ* (од **dadъ*, *dadъ*), *уутѣ* (исп. санскртско *ūdhar*), *гитѣпъ* (исп. срп. *рудѣши*) и сл. у различним словенским језицима. Зато и покушавају различни научници да за ову гласовну групу у *седмъ* и *седмь* даду нарочите разлоге, да пронађу нарочите услове под којима се та група у њима ипак могла очувати. Тако подједнако и Meillet и Vondrák (исп. *Le slave commun*, 1924, стр. 111, 121; *Vergl. slav. Grammatik I* (1924) 369) виде за задржавање *d* испред *m* разлог у томе што се то *d* своди на раније *bd* („le *d* relativement fort parce qu'il était appuyé sur *b* s'est maintenu, tandis que le *b* devant consonne tombait“ Meillet 121—122)¹⁾.

Нема никакве сумње да се *d* у тој речи у редноме броју *седмъ* своди на *dm* (исп. на пр. грчко *ἔβδομος*); али је за мене велико питање, да ли је то *d* могло стајати у оваком положају у *прасловенском*. Ја сматрам да није могло стајати због тога што је закон о отвореним слоговима тако општег карактера у прасловенском и тако дубоко влада њим да је изменио целокупну структуру речи у њему (уклонио све дифтонге, све сугласнике на крају речи и све затворене слоге у речима). Зато не бих могао допустити овакво нарушавање његово у *прасловенско време*. Зато и не могу признати да су облици *седмъ*: *седмь* прасловенски, већ сматрам да су само јужнословенски, т.ј. да су се развили у време блиских језичких веза свих доцнијих јужнословенских језика.

Пре него што пређем на даље извођење, ја ћу поменути словенска образовања тих бројева за које сматрам да нам могу помоћи при објашњавању горњих ст. словенских облика. Овамо иде 1) руско *семь*: *седьмой*, пољско севернокашупско *setmë*: *sódmi*

¹⁾ Иљински сматра да је *d* било ту дуго (од *bd*), па се зато сачувало (исп. *Праславянская грамматика*, 1916, 261).

(Нич, *Język polski i jego historia* II.274) или *śétem*: *śódmi* које се налази у источној Пруској, у Маљборском и делимично у северном Коцевју (иначе се у пољском употребљава *siedm* као и у чешком *sedm*, *sedem*, *sedum* и *sedmý*) и 3) јужнословенско *седмъ*: *седмь*.

Ја се слажем са научницима који у пољским дијалекатским облицима виде прасловенске облике: **septmъ* и **sebdmъ*, што одговара грчком односу тих бројева уколико се тиче сугласничких група: *ἑπτά* — *ἑβδόμος*; исп. још лат. *septem*, лит. *septyni*, ст. инд. *sapta*, лат. *septimus* и сл.

Поменути облици морали би дати, према гласовним законима прасловенског језика, **semъ* и **semъ*; зато ја мислим да је за редни број у прасловенском био облик **sedmъ*, као што то показује руски облик *седьмой*, а да је само у простом броју било **septmъ* које је, опет по гласовном закону о отвореним слоговима, морало дати у прасловенском *semъ*. На тај начин у руским облицима *седьмой* и *семь*, по моме мишљењу, сачувало нам се продужење прасловенских облика *sedmъ* и *semъ*, добивених од: **sebdmъ* и **septmъ*, које се — као што *sedmъ* показује — такође сводило првобитно на **setmъ* и затим *semъ*¹⁾.

Исп. *semъ* у староруск. (Свят. Изб. од 1073); према *semъ* начињено је и *семий* Остр. јев., или и савремено дијалекатско *semъ*, *семой* (в. Иљинског ор. cit.).

Ја сматрам да смо већ у прасловенском добили дублете којима се лепо објашњавају пољски дијалекатски облици. Према *sedmъ* развио се полугласник и у **septmъ*, тако да је оно могло гласити **setmъ*. Према томе у *śétem* и *śódmi* пољских дијалеката огледало би се **setmъ* и **sedmъj* прасловенског језика.

Може бити само питања о губљењу умекшаности у пољским облицима; али оно у овом положају не претставља тешкоће. Јер у одређеној форми *sedmъjъ* се губило не остављајући трага (исто онако као у народном *tńi* или *tniejszy* од **tńi*; *żadny*, *jednego* и сл. од *żadny*, *jednego* и сл.; исп. Лоса, *Gramatyka polska*, 1922, I, стр. 27 и даље). Тако исто *śétem* у пом. sing. добивено је према зависним падежима **setmi* > **setmi* и сл. У говорима у којима имамо *siedm* оно је образовано према *siedmъj*, а тамо где имамо *siedmъ* јасно је да је у њима или *mъ* старо или из зависних падежа,

1) Ја се не задржавам на питању о томе како је ово *седмъ* постало, јер би ме то одвело од главнога питања овог прилога; руско *седьмой* јасно показује да је оно морало постојати, а пољски облици допуштају могућност такве претпоставке.

пошто је *-тъ* на крају речи или остајало умекшано или је давало *-т* (исп. Лоса, Gram. polska I 22. Нич, ор. cit. 270--274). Све остало је и само по себи разумљиво (т. ј. *siedem* и сл. облици). У чешком имамо *sedm* (*sedem*, *sedum*) према *sedmŭ*.

Остају нам још само старословенски или јужнословенски облици. Старословенско *седмъ* ми не можемо изводити из *седѣмъ*, пошто се полугласници у њему чувају, а у броју *седмъ* нема их никад. Ја сам принуђен зато да претпоставим облике без *ѣ* већ за заједнички јужнословенски прајезик. Полазећи од прасловенских облика *седѣмъ* и *семь*, јужнословенски је прајезик развио *седмь* примајући само *д* из *седѣмъ*; а према кардиналном броју *седмь* — развио се нови редни број *седмъ* који је потиснуо потпуно стари облик *седѣмъ*.

Не треба да нас чуди ово стално утицање у различном правцу ординалног броја на кардинални и обрнуто. У томе је цела историја развитка словенских бројева. Зар нису и *ѣашѣ* и *шесѣѣ*, као и *седмь* и *осмь*, затим и *деваѣѣ* и *десаѣѣ*, постали сви према редним бројевима. Зато није чудо што редни бројеви и даље утичу на просте; али то не искључује да и прости бројеви могу дати повод за образовање нових облика редних бројева као што је *седмь* утицало да се образује *седмъ*.

На показани начин могу се претпоставити за прасловенски језик ови облици броја *седам*:

а) *седѣтъ* и (**setmь* =) *семь*; поред **setmь*, а под утицајем *седѣтъ* и **setьmь*;

б) руска језичка група уопштила је *седѣмъ* и *семь* (= *седѣмоѣ* и *семь*);

в) западнословенска група има: *седѣтъ* и *setьmь* (кашупски и пољски дијалекатски облици); према *sedmŭj* развија се у пољском и чешком ново *sedm* (*sedmŭ*, исп. горе пољске и чешке облике);

г) јужнословенска група, добивши *sedmŭj* и *semь*, развија поред *sedmŭj* и *sedmь*, а према *sedmь* и *seamŭj* које потискује *sedmŭj*; та два облика доцније и остају у различним њиховим дијалектима (исп. ст. слов. *седмъ* и *седмь*).